

Latvijas Republikas Senāts SPRIEDUMS

Rīgā 2019.gada 31.janvārī

Tiesa šādā sastāvā: senatores Ieva Višķere, Vēsma Kakste, Veronika Krūmiņa

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. A/ pieteikumu par informācijas – sprieduma krimināllietā – izsniegšanu un Tieslietu ministrijas atteikuma izniegt prasīto informāciju atzīšanu par prettiesisku, sakarā ar /pers. A/ kasācijas sūdzību par Administratīvās rajona tiesas 2017.gada 11.maija spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Pieteicējs /pers. A/ kā biedrības „Sabiedriskās politikas centrs Providus” pētnieks vērsās Latgales apgabaltiesā ar informācijas pieprasījumu, lūdzot izniegt Preiļu rajona tiesas 2014.gada 22.septembra spriedumu krimināllietā Nr. 15830020513.

Latgales apgabaltiesas priekšsēdētājs atteica izniegt minēto spriedumu, norādot, ka tas nav stājies spēkā. Izskatījusi pieteicēja apstrīdēšanas iesniegumu, Tieslietu ministrija ar 2016.gada 25.novembra lēmumu Nr.1-4.1/111 (turpmāk – pārsūdzētais lēmums) atzina, ka sprieduma izsniegšana atteikta pamatoti. Pārsūdzētajā lēmumā norādīts, ka, lai arī likuma „Par tiesu varu” normas paredz, ka atklātā tiesas sēdē izskatītā lietā pieņemts tiesas nolēmums ir vispārpieejama informācija, atbilstoši Kriminālprocesa likumā ietvertajam speciālajam regulējumam tiesas spriedums, kas nav stājies spēkā, ir aplūkojams kā krimināllietas materiāli, kas pieejami tikai ierobežotam personu lokam.

[2] Nepiekrītot pārsūdzētajam lēmumam, pieteicējs vērsās tiesā, lūdzot šā lēmuma atcelšanu, kā arī lūdzot uzdot Latgales apgabaltiesai izniegt viņam prasīto informāciju. Vēlāk pieteicējs pieteikumu precizēja, norādot, ka apstākļi ir mainījušies un ir zuduši šķēršļi prasītās informācijas saņemšanai, tāpēc vairs nav nepieciešams lemt par konkrētās informācijas izsniegšanu. Tomēr pieteicējs lūdza tiesu lemt par pārsūdzētā lēmuma atzīšanu par prettiesisku, norādot, ka ir būtiski konceptuāli atrisināt jautājumu, vai atklātā tiesas sēdē izskatītā krimināllietā publiski pasludināts spriedums ir uzskatāms par vispārpieejamu informāciju.

[3] Administratīvā rajona tiesa ar 2017.gada 11.maija spriedumu pieteikumu noraidīja. Tiesas spriedums pamatots ar turpmāk norādītajiem argumentiem.

[3.1] Lietā pieteicējs lūdz izvērtēt faktiskās rīcības – atteikuma izniegt Preiļu rajona tiesas 2014.gada 22.septembra spriedumu krimināllietā Nr.15830020513 – tiesiskumu. Pieteicējs pieprasīto informāciju uzskata par vispārpieejamu informāciju, savukārt Latgales apgabaltiesa un Tieslietu ministrija atteikumu izniegt pieprasīto informāciju pamato ar apstākli, ka šī informācija ir krimināllietas materiāli un līdz galīgā nolēmuma lietā spēkā stāšanās brīdī tā ir ierobežotas pieejamības informācija, kas pieejama tikai Kriminālprocesa likumā paredzētam personu lokam.

[3.2] Atbilstoši Informācijas atklātības likuma regulējumam jebkura informācija, kas atzīstama par vispārpieejamu, ir izsniedzama privātpersonām pēc to pieprasījuma; pieprasītājam nav īpaši jāpamato sava interese par vispārpieejamu informāciju, un to viņam nevar liegt tāpēc, ka šī informācija neattiecas uz pieprasītāju (minētā likuma 2.panta pirmā un trešā daļa, 4.pants un 10.panta trešā daļa). Arī judikatūrā uzsvērta tiesību uz informācijas pieejamību nozīme, norādot, ka to demokrātiskā sabiedrībā nav iespējams pārvērtēt, jo šīs tiesības ir būtiskas sabiedrības vērtību nodrošināšanai. Tiesības uz informāciju kā tiesību uz vārda brīvību sastāvdaļa neatņemami ir viens no demokrātiskas sabiedrības pamatiem.

Tādējādi pieteicējam ir tiesības saņemt pieprasīto informāciju – spriedumu krimināllietā, ja vien tas nav klasificēts kā ierobežotas pieejamības. Līdz ar to konkrētajā lietā ir jāpārbauda, vai pieprasītais spriedums krimināllietā Nr. 15830020513 līdz galīgā nolēmuma lietā spēkā stāšanās brīdī ir uzskatāms par ierobežotas pieejamības informāciju.

[3.3] Atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 28.²panta pirmajai un trešajai daļai atklātā tiesas sēdē izskatītā lietā pieņemts tiesas nolēmums, kas noformēts atsevišķa procesuāla dokumenta veidā, ir vispārpieejama informācija ar nolēmuma pasludināšanas brīdi. Savukārt šā likuma 28.³pants noteic, ka lietas materiāli līdz brīdī, kad spēkā stājies tiesas galīgais nolēmums šajā lietā, ir pieejami tikai tām personām, kurām šādas tiesības paredzētas procesuālajos likumos.

Konkrētajā gadījumā laikā, kad pieteicējs pieprasīja informāciju (pirmās instances tiesas spriedumu), attiecīgajā krimināllietā nebija stājies spēkā galīgais tiesas nolēmums un ar konkrētās krimināllietas materiāliem bija tiesības iepazīties tikai procesuālajos likumos noteiktām personām.

[3.4] Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 375.panta otrajai daļai pēc kriminālprocesa pabeigšanas un galīgā nolēmuma stāšanās spēkā ar krimināllietas materiāliem drīkst iepazīties tiesu, prokuratūras un izmeklēšanas iestāžu darbinieki, personas, kuru tiesības bija aizskartas konkrētajā kriminālprocesā, kā arī personas, kuras veic zinātnisko darbu. Visi galīgie nolēmumi krimināllietās, nodrošinot ar likumiem noteiktās informācijas aizsardzību, ir pieejami publiski.

No iepriekš minētās tiesību normas izriet, ka visi galīgie nolēmumi krimināllietās ir vispārpieejami. Savukārt ar krimināllietas materiāliem var iepazīties ierobežots personu loks. Tādējādi Kriminālprocesa likums kā speciālā tiesību norma kopsakarā ar likuma „Par tiesu varu” 28.³pantu ierobežo likuma „Par tiesu varu” 28.²pantā un Informācijas atklātības likumā paredzētos vispārīgos nosacījumus par informācijas pieejamību.

[3.5] Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 48.panta pirmo daļu, izskatot krimināllietu, tiesai ir procesa virzītāja pilnvaras kriminālprocesa vadīšanā

un procesuālās kārtības nodrošināšanā, kā arī ekskluzīvas tiesības spriest tiesu. Kriminālprocesa likuma 375.panta pirmā daļa noteic, ka kriminālprocesa laikā krimināllietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, un ar tiem drīkst iepazīties amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu, kā arī personas, kurām minētās amatpersonas attiecīgos materiālus uzrāda šajā likumā paredzētajā kārtībā. Tāpat krimināllietā esošie materiāli ir ierobežotas pieejamības informācija, kura aizsargājama, lai nodrošinātu valsts intereses, kas saistītas ar iespējamu noziedzīgu nodarījumu.

Lietā nav strīda, ka pieteicēja pieprasītais spriedums nav galīgais nolēmums attiecīgajā krimināllietā. Līdz ar to laikā, kad pieteicējs pieprasīja informāciju, tas bija uzskatāms par daļu no krimināllietas materiāliem un līdz ar to klasificējams kā ierobežotas pieejamības informācija. Pieteicējs konkrētajā gadījumā pieprasījis informāciju kā vispārpieejamu, un nav pamatojis, kāpēc viņam būtu pamats saņemt ierobežotas pieejamības informāciju. Tādējādi atzīstams, ka pieteicējs neatbilst speciālajās tiesību normās noteiktajām personu kategorijām, kurām ir tiesības iepazīties ar krimināllietas materiāliem un tos saņemt. Līdz ar to Latgales apgabaltiesas un Tieslietu ministrijas atteikums izsniegt pieteicējam viņa prasīto informāciju ir tiesisks.

[4] Pieteicējs par minēto Administratīvās rajona tiesas spriedumu iesniedza kasācijas sūdzību, norādot tajā turpmāk izklāstītos argumentus.

[4.1] Tiesa nepareizi interpretēja likuma „Par tiesu varu” 28.²panta un 28.³panta normas.

Likuma „Par tiesu varu” 28.²panta pirmā daļa noteic, ka atklātā tiesas sēdē pieņemts tiesas spriedums ir vispārpieejama informācija, tāpat nav jāgaida tiesvedības beigas, lai šādu spriedumu varētu saņemt personas, kas nav attiecīgās lietas dalībnieki.

Tiesas uzskats, ka minētās tiesību normas piemērošanu krimināllietu spriedumu gadījumā ierobežo Kriminālprocesa likuma normas, balstās kļūdainā pieņēmumā, ka tiesas spriedums pieejamības ziņā ir tāds pats dokuments kā pārējie krimināllietas materiāli. Likumdevējs likumā „Par tiesu varu” tiesas spriedumus informācijas pieejamības aspektā ir nošķīris no pārējiem lietas materiāliem.

[4.2] Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 375.panta otrajai daļai visi galīgie nolēmumi krimināllietās, nodrošinot ar likumiem noteiktās informācijas aizsardzību, ir pieejami publiski. Minētā tiesību norma ir vecāka nekā likuma „Par tiesu varu” 28.²panta pirmā daļa. Līdz ar to konkrētajā gadījumā būtu jāpiemēro jaunākā tiesību norma.

[4.3] Nav pamata uzskatīt, ka Kriminālprocesa likums modificē likuma „Par tiesu varu” 28.²panta pirmajā daļā paredzēto vispārīgo regulējumu kādu Kriminālprocesa likuma mērķu sasniegšanas dēļ.

[4.4] Tiesa kļūdaini secinājusi, ka tiesas spriedums krimināllietā, ja tas nav stājies spēkā, ir ierobežotas pieejamības informācija. Spriedums, kas taisīts atklātā tiesas sēdē izskatītā lietā un pasludināts publiski, ar pasludināšanu kļūst publiski pieejams visiem tiesas sēdē klātesošajiem, tostarp plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem. Līdz ar to ar publisku pasludināšanu sprieduma saturs tiek publicēts, un šāda sprieduma pieejamības ierobežošana nekalpo legītimam mērķim un nepamatoti pārkāpj tiesības uz informāciju un lietu izskatīšanas tiesā pamatprincipu – atklātuma principu.

[5] Tieslietu ministrija par pieteicēja kasācijas sūdzību iesniegusi paskaidrojumu, norādot, ka uzskata to par nepamatotu. Tieslietu ministrija uzsvērusi, ka Kriminālprocesa likuma normas konkrētajā gadījumā vērtējamas kā speciālās normas iepretim likuma „Par tiesu varu” normām un to, kurām personām ir tiesības iepazīties ar krimināllietas materiāliem, regulē Kriminālprocesa likums.

Motīvu daļa

[6] Izskatāmajā lietā ir strīds par to, vai atklātā tiesas sēdē izskatītā krimināllietā publiski pasludināts tiesas spriedums ir uzskatāms par vispārpieejamu informāciju arī tad, ja tas nav galīgais nolēmums attiecīgajā lietā vai arī ja tas informācijas pieprasīšanas brīdī vēl nav stājies spēkā.

[7] Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 100.pants paredz, ka ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas citstarp ietver arī tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju.

Kā atzinusi Satversmes tiesa, vārda brīvība aptver ļoti plašu jomu un ietver divus aspektus – privāto un publisko aspektu. Vārda brīvības privātais aspekts nozīmē, ka katrai personai ir tiesības uz saviem uzskatiem, tiesības turēties pie tiem un brīvi tos paust. Savukārt vārda brīvības publiskais aspekts citstarp attiecas uz ikviena tiesībām brīvi saņemt informāciju. Tiesības saņemt informāciju ir cilvēktiesību un pamatbrīvību neatņemama sastāvdaļa. Savukārt demokrātiskas valsts funkcionēšanas neatņemama pazīme ir tās pārskatāmība. Ikvienam cilvēkam saskaņā ar Satversmi ir tiesības būt informētam par valsts pārvaldes sistēmas institūciju darbību, lai pārlicinātos, ka tās efektīvi, godīgi un taisnīgi saskaņā ar likumiem pilda sabiedrības uzticētās funkcijas. Informācijas pieejamības tiesības var tikt ierobežotas tikai ar likumu un tikai īpaši paredzētos gadījumos (*Satversmes tiesas 2003.gada 5.jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-02-0106 Secinājumu daļas 1.punkts un 1999.gada 6.jūlija sprieduma lietā Nr. 04-02(99) secinājumu daļas 1. un 3.punkts*).

Arī Senāta judikatūrā atzīts, ka tiesību uz informācijas pieejamību mērķis ir nodrošināt gan personu iespējas pilnvērtīgi īstenot savas tiesības brīvi veidot un paust savu viedokli, gan sabiedrības tiesības sekot līdzi tam, kā valsts pilda tai uzticētās publiskās funkcijas (*sal. Senāta 2007.gada 8.jūnija spriedums lietā Nr. SKA-194/2007*).

[8] Demokrātiskas un tiesiskas valsts funkcionēšanas neatņemama sastāvdaļa ir arī tiesas spriešana – tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana. Līdz ar to arī tiesu darbam pamatā ir jābūt atklātam un caurskatāmam.

Informācijas, kas saistīta ar tiesas spriešanu, pieejamību regulē likuma „Par tiesu varu” 3.¹nodaļā „Informācijas pieejamība” iekļautās tiesību normas (28.²–28.⁷pants). Tostarp šā likuma 28.²pants regulē tiesas nolēmumu pieejamību, savukārt 28.³pants – lietas materiālu pieejamību. Tādējādi tiesas nolēmumi un lietas materiāli no informācijas pieejamības viedokļa tiek nošķirti un lietas materiālu pieejamība atbilstoši minētajām tiesību normām ir ievērojami ierobežotāka, salīdzinot ar tiesas nolēmumu pieejamību.

[9] Attiecībā uz atklātā tiesas sēdē izskatītā lietā pieņemtu tiesas nolēmumu, kas noformēts atsevišķa procesuāla dokumenta veidā, minētā likuma 28.²pants noteic, ka šāds nolēmums ir vispārpieejama informācija ar nolēmuma pasludināšanas brīdi. Izsniedzot šādu informāciju, tajā ietver norādi par nolēmuma spēkā esību, kā arī aizsedz to informācijas daļu, kas atklāj fiziskās personas identitāti (minētā panta pirmā un trešā daļa).

No minētā izriet, ka tiesas spriedums, ja tas taisīts lietā, kas izskatīta atklātā tiesas sēdē (atklātā procesā), ir uzskatāms par vispārpieejamu informāciju ar tā pasludināšanas brīdi un sabiedrībai ir tiesības ar to iepazīties, saņemot sprieduma tekstu, kurā aizklāti fizisko personu personas dati, neatkarīgi no tā, vai tiesvedība konkrētajā lietā ar attiecīgo spriedumu ir noslēgusies. Ja sprieduma izsniegšanas brīdī attiecīgais spriedums vēl nav stājies spēkā, tas tiek īpaši norādīts.

Minētās normas nodrošina ikvienam interesentam iespējas iepazīties ar atklātā tiesas procesā izskatītā lietā taisīto tiesas spriedumu, tādējādi ļaujot sabiedrībai sekot līdzi tam, kā tiesas pilda sev uzticēto publisko funkciju – tiesas spriešanu.

Šāda tiesiskā regulējuma mērķis ir ne tikai nodrošināt Satversmes 100.pantā garantētās sabiedrības tiesības uz informācijas pieejamību, bet

vienlaikus arī veicināt atklātu lietu iztiesāšanu un tiesas spriedumu publisku pieejamību, kas ir būtisks tiesību uz taisnīgu tiesu aspekts. Minētais pamatojams ar turpmāk norādīto.

[10] Latvijā kā demokrātiskā un tiesiskā valstī vispārīgs konstitucionāla ranga tiesību princips ir cilvēktiesību, tostarp tiesību uz taisnīgu tiesu, atzīšana un aizsardzība. Tas, ka Latvijā tiek garantētas tiesības uz taisnīgu tiesu, norādīts arī Satversmes 92.pantā. Lai arī šajā pantā tiesības uz taisnīgu tiesu formulētas visai lakoniski, šīs konstitucionālā ranga tiesības aptver visus tiesiskās valstīs atzītos tiesību uz taisnīgu tiesu elementus, tostarp tos, kas atspoguļoti, piemēram, Latvijai saistošās Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6.pantā (*sal. Satversmes tiesas 2010.gada 30.maija sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 10.punkts*).

Konvencijas 6.panta pirmā daļa noteic, ka ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā. Tiesas spriedumu jādara publiski zināmu, taču preses un publikas klātbūtnē procesā var tikt pilnībā vai daļēji aizliegta morālu apsvērumu, sabiedriskās kārtības vai valsts drošības interesēs tādā demokrātiskā sabiedrībā, kur to prasa nepilngadīgo intereses vai procesa dalībnieku privātās dzīves drošība, vai arī tajā apmērā, kuru tiesa uzskata par absolūti nepieciešamu īpašos apstākļos, kad atklātība apdraudētu justīcijas intereses.

Atklātuma princips un no tā izrietošais tiesas sprieduma publiskuma princips kā vispārīgs lietu izskatīšanas pamatprincips, kas attiecināms kā uz krimināllietām, tā uz civillietām vai administratīvajām lietām, atspoguļots arī likuma „Par tiesu varu” 19.pantā, kas noteic, ka visās Latvijas Republikas tiesās lietas tiek izskatītas atklāti. Lietu izskatīšana slēgtā tiesas sēdē pieļaujama tikai likumā noteiktajos gadījumos. Tiesas spriedumus un lēmumus vienmēr pasludina publiski.

Tādējādi lietas izskatīšanas atklātums jeb publiskums ir viens no tiesību uz taisnīgu tiesu elementiem, tas attiecas arī uz krimināllietām un ietver gan tiesības uz lietas izskatīšanu atklātā tiesas sēdē, gan tiesības uz to, ka tiesas spriedumi tiek padarīti publiski zināmi, proti, pieejami sabiedrībai. Samērīgas atkāpes no šā principa ievērošanas pieļaujamas tikai tad, ja konkrētā lietā tiek atzīts, ka lietas izskatīšanas atklātums kaitē citām būtiskām interesēm.

[11] Eiropas Cilvēktiesību tiesa konsekventi uzsvērusi, ka tiesību uz atklātu lietas izskatīšanu un publiski pasludinātu tiesas spriedumu jēga un mērķis ir nodrošināt tiesas spriešanas caurskatāmību un iespēju sabiedrībai sekot līdz un analizēt tiesu darbu, lai tādējādi tiktu veicināta sabiedrības uzticēšanās tiesām un lai vienlaikus tiesas procesa dalībnieki būtu pasargāti no tiesas spriešanas slepenībā jeb ārpus sabiedrības uzraudzības. Publiska tiesas process nodrošina sabiedrības līdzdalību tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanā (piemēram, *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1983.gada 8.decembra sprieduma lietā „Preto and Others v. Italy”, iesnieguma Nr. 7984/77, 21.paragrāfs un tā paša datuma sprieduma lietā „Axen v. Germany”, iesnieguma Nr. 8273/78 25.paragrāfs, 1997.gada 2008.gada 17.janvāra sprieduma lietā „Ryabik Biryukov v. Russia”, iesnieguma Nr. 14810/02, 30.paragrāfs, 2013.gada 16.aprīļa sprieduma lietā „Fazlyiski v. Bulgaria”, iesnieguma Nr. 40908/05, 64.paragrāfs*). Proti, tiesas sprieduma publiskums jeb pieejamība sabiedrībai ir instruments, ar kuru tiek veicināta gan sabiedrības uzticēšanās tiesām, gan tiesībām uz taisnīgu tiesu atbilstoša lietu iztiesāšana, jo, padarot lietas iztiesāšanu sabiedrībai redzamu, tiesa tiek papildus motivēta izskatīt lietas, tostarp argumentēt savu spriedumu tā, lai jebkuram interesentam būtu iespējams pārliecināties, ka lietas izskatīšana notikusi atbilstoši tiesību uz taisnīgu tiesu prasībām.

Tādējādi no tiesībām uz taisnīgu tiesu izriet pienākums nodrošināt, lai atklātā tiesas procesā izskatītā lietā pasludināts spriedums būtu publiski pieejams. Minētais attiecas ne tikai uz sprieduma rezultātu, bet arī uz tiesas motīviem. Tas gan nenozīmē, ka tiesai spriedums noteikti jānolasa atklātā tiesas sēdē. Tiesas sprieduma publiskas pasludināšanas prasība ir ievērojama arī tad, ja spriedums tiek padarīts sabiedrībai pieejams citā veidā, piemēram, to publicējot vai nodrošinot iespēju interesentiem iepazīties ar spriedumu rakstveida formātā (piemēram, *Eiropas Cilvēktiesību tiesas sprieduma lietā „Ryabik Biryukov v. Russia” 38.–46.paragrāfs un sprieduma lietā „Preto and Others” 27.–28.paragrāfs, kā arī 1984.gada 22.februāra sprieduma lietā „Sutter v. Switzerland”, iesnieguma Nr. 8209/78, 34.paragrāfs*).

Atkāpes no prasības, lai tiesas spriedums būtu sabiedrībai pieejams, pieļaujamas tikai tad, ja tam ir konkrētā procesa apstākļos balsīts objektīvs attaisnojums (piemēram, nepieciešamība aizsargāt procesa dalībnieku privāto dzīvi vai valsts drošību) (*sal. Eiropas Cilvēktiesību tiesas sprieduma lietā „Fazlyiski v. Bulgaria” 64.–70.paragrāfs, kā arī 2001.gada 24.aprīļa sprieduma lietā „B. and P. v. The United Kingdom 45.–49.paragrāfs*).

[12] Ievērojot minēto, secināms, ka prasība, lai tiesas spriedums (jo īpaši tāds, kas taisīts atklātā tiesas sēdē izskatītā lietā) būtu pasludināts publiski, ir tieši vērsta uz to, lai sabiedrībai būtu iespējams ar šādu spriedumu iepazīties, jo tikai tādā veidā ir iespējams sasniegt iepriekš norādīto mērķi – tiesību uz taisnīgu tiesu pilnvērtīgu nodrošināšanu ar tiesas procesa caurskatāmību un sabiedrības uzraudzību pār to, kā tiesa īsteno tiesas spriešanu.

Tādējādi likuma „Par tiesu varu” 28.²panta normas būtībā regulē vienlaikus gan tiesību uz taisnīgu tiesu, gan tiesību uz informācijas pieejamību īstenošanu. Tas savukārt nozīmē, ka atkāpes no šīs normas piemērošanas vērtējamas kā atkāpes no lietas izskatīšanas atklātuma jeb publiskuma principa. Vienlaikus atkāpes no šīs normas piemērošanas ir vērtējamas arī kā tiesību uz informāciju ierobežojums.

Šādas atkāpes, kā jau minēts, pieļaujamas tikai tad, ja tas konkrētā gadījumā ir nepieciešams, lai aizsargātu citas būtiskas intereses, kurām konkrētos apstākļos dodama priekšroka.

[13] No pirmās instances tiesas sprieduma, kā arī pārsūdzētā lēmuma izriet uzskats, ka krimināllietas spriedumu pieejamības jautājumā likuma „Par tiesu varu” 28.²panta normas nav piemērojamas, jo tās ir pretrunā ar speciālo regulējumu, kas ietverts Kriminālprocesa likumā.

[14] Nav šaubu, ka likuma „Par tiesu varu” 28.²panta regulējums par tiesas nolēmumu pieejamību var tikt aplūkots kā vispārīgais regulējums. Tas izriet arī no šā panta ceturtais daļas, kas noteic, ka šā panta noteikumus nepiemēro, ja tiesas nolēmumu izsniedz saskaņā ar procesuālajiem likumiem. Tādējādi likumdevējs ir pieļāvis, ka tiesas nolēmumu pieejamība var tikt regulēta arī procesuālajos likumos.

Līdz ar to, lai būtu pamats tiesas sprieduma krimināllietā pieejamības jautājumos nepiemērot likuma „Par tiesu varu” 28.²panta normas, ir nepieciešams konstatēt, ka krimināllietas spriedumu pieejamību izmēģoši regulē Kriminālprocesa likums.

[15] Pirmās instances tiesas spriedumā norādīts, ka Kriminālprocesa likuma speciālā norma, kas paredz atšķirīgu tiesas nolēmumu pieejamības regulējumu nekā likums „Par tiesu varu”, ir Kriminālprocesa likuma 375.panta otrā daļa. Pārsūdzētajā lēmumā papildus šai normai norādīts arī Kriminālprocesa likuma 374.pants.

Senāts, izvērtējot minētas tiesību normas, tostarp kopsakarā ar citām Kriminālprocesa likuma normām, secina, ka, pretēji Administratīvās rajona tiesas spriedumā un pārsūdzētajā lēmumā paustajam uzskatam, šīs normas nav uzskatāmas par tādām, kas regulē krimināllietā pasludināta tiesas sprieduma pieejamību. Minētais pamatojams ar turpmāk izklāstītajiem apsvērumiem.

[16] Kā jau minēts iepriekš, saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā norādīto tiesas sprieduma publiska pasludināšana atbilstoši tiesībām

uz taisnīgu tiesu nozīmē, ka spriedums (turklāt ne tikai tā rezolutīvā daļa, bet arī motīvi) tiek publicēts jeb padarīts pieejams sabiedrībai. Atkāpes no sprieduma publiskas pasludināšanas (tātad arī no sprieduma pieejamības sabiedrībai) pieļaujamas tikai tad, ja konkrētā gadījumā tiek konstatēts, ka ir nepieciešams aizsargāt citas būtiskas intereses, ierobežojums ir samērīgs un nepieciešams. Tāpat arī informācijas pieejamības ierobežošana vārda brīvības kontekstā pieļaujama vienīgi tad, ja tas noteikts samērīgi ar mērķi aizsargāt citas būtiskas intereses.

Tādējādi, lai secinātu, ka likumdevējs ar konkrētu Kriminālprocesa likuma normu ir vēlējis paredzēt atkāpi no konstitucionālā ranga prasības, lai atklātā tiesas sēdē izskatītā lietā pasludināts spriedums būtu publiski pieejams, būtu jākonstatē, ka konkrēta norma skaidri atspoguļo šādu likumdevēja gribu.

[17] Kriminālprocesa likuma 374.pants (panta nosaukums: Kriminālprocesa lietvedība) paredz, ka no kriminālprocesa uzsākšanas brīža visus ar šo procesu saistītos dokumentus glabā vienkopus krimināllietā. Minētos dokumentus no tās drīkst izņemt tikai uz lēmuma pamata un saskaņā ar šā likuma normām.

Senāts atzīst, ka konkrētā tiesību norma nav vērsta uz tiesas nolēmumu pieejamības jautājuma regulēšanu. Tā regulē pavisam citu jautājumu, proti, to, kā tiek vesta lietvedība krimināllietā un kā tiek glabāts krimināllietas materiālu kopums. Tostarp nosacījums, ka dokumentus no krimināllietas drīkst izņemt tikai uz lēmuma pamata un saskaņā ar Kriminālprocesa likuma normām, nodrošina, lai no krimināllietas materiālu klāsta netiktu izņemti (izslēgti) kādi materiāli bez kriminālprocesa virzītāja ziņas.

Gadījumā, ja informācijas atklāšanas kontekstā sabiedrībai (interesentam) tiek izniegts publiski pasludināts spriedums, tas nenozīmē, ka konkrētais spriedums tiek izslēgts no attiecīgās krimināllietas (vairs nav šajā krimināllietā). Līdz ar to konkrētā Kriminālprocesa likuma norma neregulē tiesisko situāciju, kurā jāizšķir jautājums par publiski pasludināta tiesas sprieduma atvasinājuma izniegšanu informācijas pieejamības kontekstā.

[18] Kriminālprocesa likuma 375.pants (panta nosaukums: Iepazīšanās ar krimināllietas materiāliem) paredz, ka kriminālprocesa laikā krimināllietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums un ar tiem drīkst iepazīties amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu, kā arī personas, kurām minētās amatpersonas attiecīgos materiālus uzrāda šajā likumā paredzētajā kārtībā (panta pirmā daļa). Pēc kriminālprocesa pabeigšanas un galīgā nolēmuma stāšanās spēkā ar krimināllietas materiāliem drīkst iepazīties tiesu, prokuratūras, izmeklēšanas un kriminālsodu izpildes iestāžu darbinieki, personas, kuru tiesības bija aizskartas konkrētajā kriminālprocesā, kā arī personas, kuras veic zinātnisko darbību. Visi galīgie nolēmumi krimināllietās, nodrošinot ar likumiem noteiktās informācijas aizsardzību, ir pieejami publiski (panta otrā daļa).

Pirmās instances tiesas un iestādes ieskatā, minētās tiesību normas paredz, ka publiski ir pieejams tikai galīgais tiesas spriedums krimināllietā, savukārt pārējie lietā esošie tiesas spriedumi ir tādi paši krimināllietas materiāli kā jebkurš cits krimināllietā esošais dokuments, un tāpēc tie nevar būt publiski pieejami.

Senāts tam nepiekrīt.

Nav noliedzams, ka tiesas spriedums krimināllietā no lietvedības kārtības viedokļa ir daļa no krimināllietas materiāliem jeb daļa no attiecīgajā krimināllietā esošo dokumentu kopuma. Minētais atzīts arī Senāta Krimināllietu departamenta 2016.gada 8.decembra lēmumā lietā Nr. SKK-265/2016, kurā krimināllietas materiālu jēdziens aplūkots Krimināllikuma 307.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma (krimināllietas materiālu nolaušana, tīša iznīcināšana, bojāšana vai viltošana) sastāva pazīmju kontekstā.

Tomēr tas, ka tiesas spriedums ir viens no krimināllietā esošajiem dokumentiem, pats par sevi nenozīmē, ka tas uzskatāms par daļu no krimināllietas materiāliem arī informācijas pieejamības kontekstā, proti, ka tā pieejamību regulē Kriminālprocesa likuma 375.pants.

Kriminālprocesa likuma 375.pants satur vispārīgu regulējumu attiecībā uz krimināllietā esošo materiālu kopumu kā tādu, atsevišķi neaplūkojot tieši tiesas spriedumus. Par to liecina arī tas, ka konkrētais pants iekļauts likuma nodaļā „Kriminālprocesa uzsākšana un izbeigšana”.

Tomēr, kā pamatoti norādījis kasācijas sūdzības iesniedzējs, informācijas pieejamības kontekstā tiesas spriedums ir nošķirams no pārējiem krimināllietas materiāliem, jo jautājums par tiesas sprieduma publisku pieejamību ir cieši saistīts ar tiesas sprieduma publisku pasludināšanu. Proti, tiesas spriedums, salīdzinot ar citiem krimināllietā esošiem dokumentiem, ir īpašs ar to, ka uz to attiecas īpaša prasība pēc publicēšanas.

Tā kā atkāpes no tiesas sprieduma publicēšanas, kā jau vairākkārt uzsvērts, pieļaujamas tikai kā izņēmums īpašos gadījumos, kad tas nepieciešams citu būtisku interešu nodrošināšanai, nav pamata uzskatīt, ka Kriminālprocesa likuma norma, kas vispārīgi reglamentē krimināllietas materiālu pieejamību, izmēloši regulē jautājumu par tiesas spriedumu publisku pieejamību. Secinājumu par to, ko Kriminālprocesa likums paredz attiecībā uz tiesas spriedumu pieejamību, ir iespējams izdarīt tikai tad, ja tiek izvērtētas tiesību normas, kas tieši regulē tiesas sprieduma publicēšanu. Līdz ar to tiesas sprieduma pieejamības jautājuma noskaidrošanai primārā uzmanība ir pievēršama tieši sprieduma publicēšanu regulējošajam Kriminālprocesa likuma normām, jo attiecībā uz tiesas sprieduma pieejamību tās ir speciālās tiesību normas iepretim Kriminālprocesa likuma 375.pantā ietvertajam vispārīgajam regulējumam par krimināllietas materiālu pieejamību.

[19] Kriminālprocesa likuma 450.pants (Krimināllietas iztiesāšanas atklātums) paredz, ka krimināllietu iztiesā atklātā tiesas sēdē. Slēgta tiesas sēde pieļaujama tikai konkrētu kategoriju krimināllietās, kā arī tad, ja tiesa pieņem lēmumu, ka konkrētu būtisku interešu aizsardzības nodrošināšanai ir nepieciešams lietu skatīt slēgtā sēdē, tātad ierobežojot sabiedrības klātbūtni šādā procesā (panta pirmā, otrā un trešā daļa). Vienlaikus šā panta pirmā daļa noteic, ka tiesas nolēmumu pasludina publiski. Krimināllietā, kas ir iztiesāta slēgtā tiesas sēdē, publiski pasludina tiesas nolēmuma ievaddaļu un rezolutīvo daļu, neatklājot cietušo personu identificējošu informāciju.

Secīgi Kriminālprocesa likuma 530. un 531.pants regulē to, kā notiek tiesas sprieduma publiska pasludināšana, proti, tiesas spriedumu pasludina, nolasot atklātā tiesas sēdē pilno spriedumu vai nolasot atklātā tiesas sēdē saīsināto tiesas spriedumu un vienlaikus paziņojot, kad būs pieejams pilnais tiesas spriedums.

[20] No minētajām tiesību normām izriet skaidra likumdevēja griba noteikt, ka atklātā tiesas sēdē izskatītā krimināllietā tiesas spriedumu pasludina publiski. Savukārt, kā jau minēts, atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai sprieduma publiska pasludināšana nozīmē sprieduma padarīšanu par publiski pieejamu informāciju.

Tādējādi secināms, ka likumdevējs Kriminālprocesa likumā ir noteicis, ka atklātā tiesas sēdē izskatītā lietā pasludinātam spriedumam vispārīgi ir jābūt publiski pieejamai informācijai. Savukārt speciāls regulējums attiecībā uz to, kādā kārtībā informācijas atklāšanas kontekstā organizējama publiski pieejama sprieduma izniegšana, Kriminālprocesa likumā nav ietverts. Līdz ar to secināms, ka, pretēji Administratīvās rajona tiesas un Tieslietu ministrijas apgalvojumam, Kriminālprocesa likumā nav paredzēti no likuma „Par tiesu varu” atšķirīgi nosacījumi jeb īpašs speciālais regulējums atklātā tiesas sēdē izskatītā lietā pasludināta sprieduma pieejamībai. Tas nozīmē, ka attiecībā uz šāda sprieduma pieejamību nav šķēršļu piemērot likuma „Par tiesu varu” 28.²panta nosacījumus.

Tādējādi atklātā tiesas sēdē izskatītā krimināllietā publiski pasludināts spriedums atzīstams par vispārpieejamu informāciju. Tas nozīmē, ka interesentiem no tiesībām uz informācijas pieejamību izriet tiesības saņemt šādu nolēmumu. Apstrādājot informācijas pieprasījumus saistībā ar šādu

noņemumu izsniegšanu, tiesa rīkojas kā iestāde, kas izsniedz vispārpiejamu informāciju, nevis kā tiesa, kas spriež tiesu.

[21] Administratīvās rajona tiesas spriedumā un pārsūdzētajā lēmumā citstarp vispārīgi apgalvots, ka atklātā tiesas sēdēs izskatītā lietā publiski pasludinātam spriedumam nebūtu jābūt pieejamam sabiedrībai, lai netiktu izpausts izmeklēšanas noslēpums un tādējādi netiktu apdraudēta krimināllietas izskatīšana. Vienlaikus ne pārsūdzētajā lēmumā, ne Administratīvās rajona tiesas spriedumā nav norādīts, kā atklātā tiesas sēdē izskatītā lietā publiski pasludināta sprieduma, tātad tāda, kas jau ir darīts zināms sabiedrībai (piemēram, nolasot to atklātā tiesas sēdē), izsniegšana varētu objektīvi apdraudēt krimināllietas izskatīšanu. Jāņem vērā, ka tas, ka sabiedrības informētība par publiski pasludināta tiesas sprieduma saturu varētu pastiprināt sabiedrības interesi par konkrētas lietas izskatīšanu turpmākajā tiesvedības gaitā, nevar tikt aplūkots kā iemesls, kas traucē lietas izskatīšanu tiesā, jo tiesai, pildot savas funkcijas, ir jāapzinās lietu izskatīšanas atklātības nozīmīgums un jāspēj izskatīt lietu arī tad, ja sabiedrībā paralēli tiek pausti dažādi viedokļi saistībā ar izskatāmo lietu.

Senāts atkārtoti uzsver, ka sprieduma publiska pasludināšana pēc savas jēgas nozīmē to, ka sprieduma saturs tiek padarīts publiski pieejams. Tādējādi, ja tiesas spriedums ir taisīts atklātā tiesas sēdē izskatītā lietā un pasludināts publiski, tad šāda sprieduma saturam ir jābūt publiski pieejamam. Šā iemesla dēļ tas ir uzskatāms par vispārpiejamu informāciju, kas izsniedzama likuma „Par tiesu varu” 28.²pantā noteiktajā kārtībā.

Savukārt, ja konkrētas lietas apstākļi ir tādi, ka tiesas sprieduma satura publiskošana pirms galīgā nolēmuma stāšanās spēkā varētu apdraudēt lietas izskatīšanu, šādas lietas izskatīšanai būtu nosakāma slēgta tiesas sēde, un tad uz tiesas nolēmuma publiskošanu attiecas citas prasības un tostarp arī dažādi ierobežojumi. Atklātā tiesas sēdē izskatītā lietā publiski pasludināts spriedums varētu tikt aplūkots kā ierobežotas pieejamības informācija tikai kādos īpašos, netipiskos gadījumos, kad konkrēto apstākļu specifiskās dabas dēļ būtu secināms, ka likumdevējs šādu gadījumu nav noregulējis un tāpēc tam nepieciešams īpašs risinājums, lai aizsargātu kādas būtiskas intereses, kuras sprieduma atvasinājuma izsniegšana apdraudētu.

[22] Ievērojot minēto, Senāts atzīst, ka pārsūdzētais Administratīvās rajona tiesas spriedums ir atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai.

[23] Senāts papildus vērš pirmās instances tiesas uzmanību uz to, ka pārsūdzētajā spriedumā kļūdaini noteikts, ka pieteikuma priekšmets ir faktiskās rīcības atzīšana par prettiesisku. Ja iestāde izdod atteikumu sniegt prasīto informāciju, šāds atteikums ir vērtējams kā administratīvais akts. Iestādes rīcība vērtējama kā faktiskā rīcība vienīgi tad, ja iestāde, neizdodot atteikumu prasīto informāciju sniegt, to tomēr faktiski nesniedz. Minētais vairākkārt norādīts arī Senāta praksē (piemēram, Senāta 2017.gada 22.marta sprieduma lietā Nr. SKA-296/2017 (A420297015) 8.punkts, 2007.gada 24.maija sprieduma lietā Nr. SKA-191/2007 (A42222705) 10.un 11.punkta un 2012.gada 10.septembra sprieduma lietā Nr. SKA-606-12 (A420675111) 13.punkta).

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 129.¹panta pirmās daļas 1.punktu, 348.panta pirmās daļas 2.punktu un 351.pantu, Senāts

nosprida:

atcelt Administratīvās rajona tiesas 2017.gada 11.maija spriedumu un nodot lietu atkārtotai izskatīšanai pirmās instances tiesai; atmaksāt /pers. A/ samaksāto drošības naudu 70 euro.
Spriedums nav pārsūdzams.

I. Višķere

V. Kakste

V. Krūmiņa